

De godheid van Christus

Enkele penschetsen

Raymond R. Hausoul

DE GODHEID VAN CHRISTUS

Enkele penschetsen

De godheid van Christus

Enkele penschetsen

Versie: 20.05 (juni 2020).

Dr. Raymond R. Hausoul

© 2020 Raymond R. Hausoul

Vind de nieuwste materialen op <https://raymondhausoul.be>.

39-10030-59992

© 2020 –All rights reserved.

No part of this publication may be reproduced or be shared in any form
without permission in writing from the autor.

De godheid van Christus

Enkele penschetsen

Raymond R. Hausoul

Inhoudsopgave

1 Belang van het onderwerp.....	7
2 Enkele Schriftplaatsen.....	9
2.1 Christus' Godheid in het Oude Testament.....	10
2.1.1 <i>Psalm 45</i>	10
2.1.2 <i>Daniël 7</i>	10
2.2 Christus' Godheid in de evangeliën en Hd.....	11
2.2.1 <i>Johannes 1</i>	12
2.2.2 <i>Johannes 5</i>	13
2.2.3 <i>Johannes 8</i>	13
2.2.4 <i>Johannes 10</i>	14
2.2.5 <i>Johannes 20</i>	14
2.2.6 <i>Handelingen 20</i>	15
2.3 Christus' Godheid in Paulus' brieven.....	15
2.3.1 <i>Romeinen 9 en Titus 2</i>	15
2.3.2 <i>Kolossenzen 1</i>	16
2.4 Christus' Godheid in de algemene brieven.....	17
2.4.1 <i>2 Petrus 1</i>	17
2.4.2 <i>1 Johannes 5</i>	17
2.5 Minder geschikte teksten.....	18
3 Christus' eigen getuigenis.....	19
3.1 Christus maakte zich één met God.....	19
3.2 Christus liet zich als God aanbidden.....	19
3.3 Christus komt het oordeel en de vergeving toe.....	20
3.4 Christus verricht wonderen.....	21
3.5 Christus is Heer over Gods eigendommen.....	21
3.6 De tekst uit Mt.....	21
4 Christus goddelijke attributen.....	23
5 Het gevecht om Christus' godzijn.....	25
5.1 Jezus geadopteerd als Christus (Adoptianisme).....	25
5.1.1 <i>Marcus 1: waterdoop en adoptianisme</i>	25
5.1.2 <i>Romeinen 1:4: opstanding en adoptianisme</i>	26

5.2 Christus was een engel (Arianisme).....	26
5.3 Het concilie van Nicea-Constantinopel.....	27
6 De pre-incarnatie van Christus.....	29
6.1 Oudtestamentische Schriftplaatsen.....	29
6.2 De engel van Jahweh.....	31
6.2.1 <i>Hij spreekt over Jahweh in de ik-vorm</i>	32
6.2.2 <i>Hij wordt gelijkgesteld met Jahweh</i>	32
6.2.3 <i>Andere opvallendheden</i>	33
6.3 De man Gods.....	33
6.4 Nieuwtestamentische Schriftplaatsen.....	34
7 Christus: God van eeuwigheid.....	37

Over de auteur

Dr. Raymond R. Hausoul (1979) is predikant in Ieper en spreekt regelmatig in andere kerken. Als spreker en docent is hij met verschillende organisaties verbonden. Zijn academisch onderzoek richt zich op de thematiek van de nieuwe schepping, het koninkrijk van God en de vernieuwing door Gods Geest. Raymond is gehuwd met Belinda en beiden genieten van hun twee zonen, Adriël en Ilja.

<https://raymondhausoul.be>

1 | Belang van het onderwerp

Welk belang heeft de Godheid van Christus voor de gelovige van vandaag? De aanhef van een preek uit de vroege kerk die in de geschiedenis bekend staat als *De tweede brief van Clement* luidt: ‘Broeders en zusters, wij moeten over Jezus Christus denken als over God, als over de Rechter van levenden en doden.’ Als Christus geen God is, dan zijn we overgeleverd aan een hogere macht dan de macht van Christus. Dan is het maar afwachten of Hij het kan waarmaken wat Hij heeft gezegd: ‘Niemand zal ze uit Mijn hand roven’ (Jh10:28).¹

Maar vanaf de tijd van de Verlichting werd het godzijn van Christus ernstig in vraag gesteld. Schleiermacher wilde zo de Persoon van Christus centraal stellen als oorspronkelijk mensbeeld (D: *Urbild*). In plaats van de godheid van Christus, sprak hij – zoals veel moderne theologen met hem – over het goddelijke in Christus. De mensheid in het algemeen werd daardoor vergoddelijkt. Gelovigen moesten er opnieuw over nadenken welk belang de godheid van Christus voor hun geloof had. Klopten de woorden van Flesseman-van Leer dat als men het Godzijn van Christus ontkent, men toch volmondig Gods weldaden in en door Jezus beamen kan, zonder daar iets aan af te doen?²

De Reformator Maarten Luther wees er al op dat degenen die de Godheid van Christus loochenden het hele christelijke geloof prijsgaven.³ Karl Barth reageerde even scherp op de verloochening van Christus’ godheid:⁴ ‘Als men de Bijbelse leer, dat Jezus Christus Gods eniggeboren Zoon is en dat dus alle openbaring van God en alle verzoening van God en mens in Hem besloten is, verwerpt en toch spreekt van “geloof” aan Jezus Christus, dan gelooft men aan een tussenwezen. Heimelijk is men dan vervallen tot polytheïsme.’ Wij worden niet door een tussenwezen verlost, maar door God de Zoon die waarachtig God en waarachtig mens werd. Als Christus niet God was, had een mens de macht over de zonde gebroken. Dan zou niet God, maar de mensheid de eer van de verlossing toekomen.

---

1 A. (Bram) van de Beek, *Een lichtkring om het kruis: Scheppingsleer in christologisch perspectief*, Spreken over God 3.1 (Zoetermeer: Meinema, 2014), 22.
2 E. Flesseman-van Leer, *Wie toch is Jezus van Nazareth?* (’s Gravenhage: Boekencentrum, 1985), 94. Aangehaald in: J. van Genderen en W.H. Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, (Kampen: Kok, 1992), 404.
3 M. Luther, *Werke. Weimarer Ausgabe* (Weimar: Böhlau, 2002), §40, §44.
4 K. Barth, *Credo* (Zollikon: Evangelischer, 1946), 46.

Naast deze zaken zou de preëxistentie van Christus en daardoor de leer van de Drieëenheid wankel staan.

2 | Enkele Schriftplaatsen

Ondanks het feit dat niet op elke pagina van de Bijbel expliciet naar voren komt dat Christus God is, is dat feit er wel duidelijk in aanwezig. De oorzaak daarvan kan liggen in het feit dat de vroege christenen vooral streeden tegen groeperingen die de mensheid van Christus in twijfel trokken.

Bijna alle Schriftplaatsen die spreken over de Godheid van Christus zijn in het verleden onder druk komen te staan. De schrijvers van het Nieuwe Testament zouden de Heer deze woorden in de mond hebben gelegd.⁵ Daardoor kwam het gezag van de Schrift onder druk te staan en werd de christenheid verdeeld in mensen die vasthielden aan de betrouwbaarheid ervan en mensen die dit loslieten. Voor velen was het nog maar de vraag of Jezus daadwerkelijk ooit zelf beweerd had God te zijn.⁶ Ferre schreef:⁷ ‘Het menselijke verlangen om goden te creëren zorgde ervoor dat Jezus tot God gemaakt werd [...] Jezus werd de uiteindelijke God van het christelijke geloof [...] Van het jodendom en de islam dient het christendom vandaar berouw en bekering leren te hebben over haar voornaamste afgoderij: haar effectieve vervanging van God voor Jezus, het maken van Jezus tot God.’

Zelfs onder gelovigen was het op een bepaald moment onbelangrijk of Christus wel of niet God was. Clement van Rome schreef vandaar terecht, de boven al aangehaalde tekst: ‘Broeders, we moeten over Jezus denken als over God’.⁸ In de onderstaande tekst zullen we de meeste teksten die expliciet op de Godheid van Christus wijzen de revue laten passeren. Terecht is erop gewezen dat veel van deze teksten in een context of een taal van de eredienst staan.⁹

---

5 M. Dibelius, *Jesus* (Berlin:De Gruyter, 1939), 13.

6 E.W. Bauman, *The Life and Teaching of Jesus* (Philadelphia:Westminster John Knox, 1978) 201; J.A.T. Robinson, *Honest to God* (Louisville:Westminster John Knox, 1963), 72-73.

7 N.F.S. Ferre, *The Finality of Faith* (New York:HarperCollins, 1963), 48-49

8 *Tweede brief van Clement*, I.1.

9 M. Hengel, *Studies in Early Christology* (Edinburg:T&T Clark, 1995), 364; E. Schweizer, *Jesus Christus im vielfältigen Zeugnis des Neuen Testaments* (Gütersloh:Gütersloher Verlaghaus, 1979), 87-92.

2.1 Christus' Godheid in het Oude Testament

2.1.1 Psalm 45

Als we denken aan de Godheid van de Messias denken we graag aan Ps45:7: 'Gij hebt gerechtigheid lief en haat goddeloosheid; daarom heeft, o God, uw God u gezalfd met vreugdeolie boven uw metgezellen.'

De hoofdpersoon van deze Psalm wordt door de auteur in dit vers 'God' genoemd. Joodse uitleggers, die niets wilde weten van een Godheid van de Messias, hebben geprobeerd dit probleem uit de weg te gaan.¹⁰ Hun resultaten bleven mager. Juist de tekst zoals die hier vertaald is, vindt zijn ondersteuning in de Septuaginta. Men vindt echter een uitvlucht door te suggereren dat het Hebreeuwse *'ēlohîm* ook kan verwijzen naar aardse rechters (vgl. Ex21:6; 22:8v.,28; Ps82:2,6). Maar het is de vraag of in deze drie teksten gedacht moet worden aan aardse rechters.¹¹

Door het aanspreken met 'God' hebben christelijke uitleggers bij Ps45:8 gedacht aan de Messias. Al bij de schrijvers van het Nieuwe Testament wordt dit vers gebruikt om de Godheid van Christus te benadrukken (Hb1:8).

2.1.2 Daniël 7

Eveneens lijkt ook Dn9 te wijzen op de Godheid van de Messias: 'Ik bleef toekijken in de nachtgezichten en zie, met de wolken des hemels kwam iemand gelijk een menszoon; hij begaf zich tot de Oude van dagen, en men leidde hem voor deze; en hem werd heerschappij gegeven en eer en koninklijke macht, en alle volken, natiën en talen dienden hem. Zijn heerschappij is een eeuwige heerschappij, die niet zal vergaan, en zijn koningschap is een, dat onverderfelijk is. [...] totdat de Oude van dagen kwam en recht verschaft werd aan de heiligen des Allerhoogsten en de tijd naderde, dat de heiligen het koningschap in bezit kregen.' (Dn7:13-14,22).

De profeet ontvangt geen duidelijkheid wie de 'Oude van dagen' is die hier genoemd wordt. De meeste uitleggers denken aan Jahweh of God. Het blijft echter merkwaardig dat Daniël verder voor God de term Allerhoogste in dit visioen gebruikt. In elk geval wordt de Oude van dagen in onze tekst in verband gebracht met rechtspreken.

Door de parallellen tussen de Oude van dagen en de beschrijving van Christus in Op1 en de parallel van de raderen uit Ez1, denken christelijke

10 A. Cohen (red.), *The Psalms* (SBB; Londen:Soncino, 1985), 141.

11 W.J. Ouweneel, *De negende Koning* (Soesterberg:Aspekt, 2003), 32.

uitleggers dat de Oude van dagen de Messias, Jezus Christus is (vgl. Ez1:26; Op1:14). De moeilijkheid daarbij is dan wie de mensenzoon in Dn7:13 is. Deze mensenzoon wordt namelijk onderscheiden van de Oude van dagen. Als we de gedachte volgen dat de Oude van dagen verwijst naar Jahweh en de mensenzoon naar de Messias, ontdekken we dat beiden komende zijn (vs13,22). Christenen hebben vandaar bij de komst van Jahweh gedacht aan de komst van de Messias. Het is de Messias die komt als Mensenzoon en als Oude van dagen. Beide titels zijn in Hem met elkaar verbonden; Hij is God de Zoon die ons de God Jahweh openbaart. In Op1:13 vinden we vandaar bij de beschrijving van de Messias de kenmerken terug van de Oude van Dagen.

Dat laatste, dat Christus Jahweh is, wordt verduidelijkt door het Nieuwe Testament, waar oudtestamentische teksten over Jahweh, betrokken worden op Christus:¹² Jahweh is opgevaren naar de hoge (Ps68:18), Christus is opgevaren naar de hoge (Ef4:8); Jahweh komt om te oordelen (Ps96:13), Christus komt om de aarde te richten (Op19:11); Jahweh verlost het volk van zijn ongerechtigheid (Ps130:8), Christus verlost het volk van zijn ongerechtigheid (Mt1:21; Tt2:4); Jahweh verschijnt aan Jesaja (Js6:1-3), Christus verscheen aan Jesaja (Jh12:41); Jahweh is een steen van aanstoot (Js8:14; 28:16), Christus is een steen van aanstoot (Rm9:33; 1Pt2:6-8); Jahweh komt met loon en vergelding (Js40:10), Christus komt met loon en vergelding (Op22:12). Aan deze lijst zouden nog diverse overeenkomsten tussen Christus en Jahweh te noemen zijn. De bedoeling is echter duidelijk: Christus lijkt in de Schrift vereenzelvigd te worden met Jahweh.

2.2 Christus' Godheid in de evangeliën en Hd

Naast de teksten in het Oude Testament geeft ook het Nieuwe Testament ons te kennen dat de Messias God is. Voor de vroege kerk was het een belangrijk feit dat Christus God was.¹³ Dit gegeven stond voor de joodse christenen niet in contrast met het joodse monotheïsme waaruit zij afkomstig waren. De God van het Oude Testament is voor hen geen andere God dan de God die zich geopenbaard heeft als Vader, Zoon en Geest. Christus is de God met ons (Mt1:25) en zal tot aan het einde van de tijden bij de zijnen zijn (28:20).

¹² Zie uitvoerig: W.J. Ouweneel, *De Christus van God* (Vaassen:Medema, 2007), 243-244.

¹³ R. Bauckham, *God Crucified: Monotheism and Christology in the New Testament* (Grand Rapids:Eerdmans, 1998), 27.

Nu is het opmerkelijk dat voornamelijk Jh expliciet over Christus' Godheid spreekt. We zullen hieronder vandaar verschillende teksten uit Jh en Hd behandelen.

2.2.1 Johannes 1

Binnen de evangeliën staat voornamelijk de mensheid van Christus centraal. Toch hebben de schrijvers ook oog voor de Godheid van Christus. Zo geeft Jh meteen aan het begin te kennen dat de Persoon die hij zijn lezers wil voorstellen niemand minder is dan God zelf: 'In het begin was het Woord; en het Woord was bij God, en het Woord was God' (Jh1:1).

Jh begint in zijn eerste vers met het verste verleden waaraan een mens kan denken: het begin. Een nieuwe Genesis wordt beschreven en in het licht van de openbaring geplaatst. Zoals Genesis God de Schepper beschrijft, beschrijft Jh de Genesis van God de Verlosser. Bij het woord 'begin' (Gr. *arché*) mogen we niet aan het begin van de schepping denken. Als het Woord de Schepper van alles is (vs3), moet het al voor de schepping bestaan hebben. Het *was* en werd niet. Het was er altijd al, voor alle dingen (vgl. Kol1:17). Vandaar mogen we bij het 'begin' aan de 'eerste oorzaak' denken.

In het begin was het Woord. Het spreken staat voorop. Het openbaart iets aan anderen. In het leven van Christus openbaarde Hij wie de Vader was (Jh12:50; 14:10). 'Niemand heeft ooit God gezien; de eniggeboren Zoon die in de schoot van de Vader is, die heeft Hem verklaard' (Jh1:18). En dit Woord was Niemand minder dan God zelf. Het Woord was bij God. Of letterlijk: 'naar God toegekeerd', zoals het Griekse *pros* met accusatief vertaald wordt. Het was in persoonlijke gemeenschap met Hem (vgl. Jh1:18).

Unitariërs wijzen op het ontbreken van het lidwoord voor 'God' en vertalen: 'en het woord was een god' (vgl. *Nieuwe Wereldvertaling* (NWT)). Maar voor het gezegde (i.c. 'God') ontbreekt het lidwoord bijna altijd in het Grieks, zodat hieruit geen onbepaaldheid afgeleid kan worden.¹⁴ We zien dat terug bij NWT in Jh1:6,12,13,18 waar eveneens het lidwoord ontbreekt en NWT niet 'een God' vertaalt.¹⁵ Op soortgelijke

¹⁴ L. Morris, *Commentary on the Gospel of John* (Grand Rapids:Eerdmans, 1971), 77.

¹⁵ D.B. Wallace, *Greek Grammar Beyond the Basics, An Exegetical Syntax of the New Testament* (Grand Rapids:Zondervan, 1996), 206-291; R.H. Countless, *The Jehovah's Witnesses' New Testament: A Critical Analysis of the New World Translation of the Christian Greek Scriptures* (Phillipsburg:Presbyterian and Reformed, 1982), 54-55.

wijze zou men ook in Jh1:1-2 'In *een* begin' kunnen vertalen, of in Jh8:54 dat de Vader *een* God was. Tevens is op de vertaling van NWT nog aan te merken dat het Grieks normaal het woord *theos* gebruikt als het gaat om 'God', terwijl het voor 'goddelijk' of 'als een god' het woord *theios* kent (vgl. Hd17:29; 2Pt1:3). Jh zou hier zelfs geen lidwoord kunnen gebruiken, want dat zou de onderscheiding tenietdoen die opgesloten ligt in 'het Woord was bij God'. Het is immers niet waar dat enkel het Woord God is, ook de Vader en de Geest zijn God. Alleen tezamen genomen kunnen ze aangeduid worden als 'de God', hoewel de gelovige daarnaast blijft beseffen dat zowel de Zoon als de Vader als de Geest God is.

2.2.2 Johannes 5

'Maar Jezus zei: "Mijn Vader werkt aan één stuk door, en daarom doe Ik dat ook." Vanaf dat moment probeerden de Joden Hem te doden, omdat Hij niet alleen de sabbat ondermijnde, maar bovendien God zijn eigen Vader noemde, en zichzelf zo aan God gelijkstelde' (Jh5:17-18).

De Heer Jezus spreekt hier over Mijn Vader en niet over onze Vader zoals Hij dat in de Bergrede doet (Mt6:9). Door deze woorden stelt de Heer Jezus zich gelijk met God. Dat dit voor de toehoorders meteen duidelijk was, blijkt uit het volgende vers waarin de Joden de Messias probeerden te doen om Hij God zijn eigen Vader noemde, zodat Hij zich aan God gelijk maakte.

2.2.3 Johannes 8

Een andere tekst die vaak gebruikt wordt – al is het soms met enige terughoudendheid – is Jh8:58: 'Jezus zei tot hen: 'Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u: voor Abraham werd, Ik ben.'

Meermaals is het al door uitleggers gesuggereerd dat de Heer zich in dit vers 'Jahweh' noemt.¹⁶ Meerdere keren wordt dat benadrukt in Jh8 (vs24,28,58; vgl. Mt14:27). De uitdrukking 'ik ben' (Gr. *egó eimi*) komt immers buiten de Bijbel niet voor. Enkel in de Septuaginta wordt het als technische term gebruikt ter aanduiding van God zelf (Ex3:14; Dt32:39; Js41:4; 43:10,25; 46:4; 5:12; 52:6).¹⁷ Christus zou zich vandaar in deze teksten Jahweh genoemd hebben. We mogen daaruit niet concluderen dat

16 C.C. Ryrie, *Die Bijbel Verstaan* (Bielefeld:CLV, 1999), 276; W.J. Ouweneel, *De Christus van God* (Vaassen:Medema, 2007), 249; A.T. Robertson, *Word Pictures in the New Testament*, Vol. V (Grand Rapids:Baker, 1931), 158-159.

17 M. Rotman, "Ik ben..." Christologie in het evangelie naar Johannes,' *Studiebijbel magazine* 1 (sept. 2007): 10-11.

de Heer enkel hetzelfde doel als God had. Hij maakte zich met deze woorden gelijk aan God. Dat blijkt uit de reactie van de omstanders die de draagwijdte van deze uitspraak maar al te goed begrepen: ‘Ze namen dan stenen op om ze op Hem te werpen’ (vs59). In hun ogen ging het om godslastering! Daarin hadden zij volkomen gelijk – tenzij Jezus Christus inderdaad de waarheid sprak en Jahweh was. Eveneens reageren de discipelen op de uitspraak: ‘Hebt goede moed, Ik ben, weest niet bang’ (Mt14:27), met de woorden: ‘Werkelijk, U bent Gods Zoon!’ (vs33).¹⁸

2.2.4 Johannes 10

‘De Vader en ik zijn één. Toen de Joden weer stenen oprapten omdat ze hem wilden stenigen, zei Jezus: “Ik heb door de Vader veel goeds voor u gedaan; waarom wilt u me stenigen?” “Voor een goede daad zullen we u niet stenigen,” antwoordden ze, “maar wel voor godslastering: u bent een mens, maar u beweert dat u God bent!”’ (Jh10:30-33).

De Heer Jezus zegt in deze woorden niet Hij en de Vader identiek zijn, maar dat ze beiden één eenheid zijn. Ze zijn van dezelfde geest en verrichten dezelfde handelingen. Dat Hij zich door deze woorden gelijk aan God maakte, blijkt uit het volgende vers: ‘De Joden dan namen wederom stenen op om Hem te stenigen’ (vs31), waaraan ze in vs33 de verklaring geven van ‘godslastering’ en omdat zichzelf tot ‘God maakt’.

2.2.5 Johannes 20

Ongeveer aan het slot van datzelfde Johannes-evangelie wordt onze hoofdgedachte bevestigd door de apostel Thomas. Op het moment dat Christus verschijnt aan de elf discipelen en Thomas opgeroepen wordt zijn woorden vorm te geven, klinkt het uit zijn mond: ‘Mijn Heer en mijn God!’ (Jh20:28).

Vooraf de uitdrukking ‘mijn God!’ staat centraal in Thomas betoog. Dit is geen uitroep naar de hemel, maar een verwijzing naar Christus die Het verder nergens van te voren voor de Heer gebruikt wordt. Het is een vers in het Nieuwe Testament waar expliciet de godheid van Christus benadrukt wordt. De Thomas die eerst niet kon geloven, gelooft nu en valt neer voor zijn Schepper, evenals de profeet Ezechiël neerviel voor de heerlijkheid van God (Ez43:3; 44:4).

---

¹⁸ R.E. Brown, *An Introduction to New Testament Christology* (New York:Paulist, 1994), 137; J. Ratzinger, *Jesus von Nazareth* (Freiburg:Herder, 2007), 403.

2.2.6 Handelingen 20

Naast de boven vermelde teksten mogen we ook terugdenken aan de vele oudtestamentische teksten die over Jahweh gaan, maar in het Nieuwe Testament op Christus betrokken worden. Ook vinden we in Hd eveneens verwijzingen naar Christus' Godheid. In Hd20:28 wordt dit indirect aangeduid door de woorden dat God zich de gemeente heeft verworven 'door zijn eigen bloed.'

Het is opmerkelijk dat van de gemeente gezegd wordt dat God haar verworven heeft 'door het bloed van zijn eigene'. Het woord 'Zoon' dat meerdere vertalingen invoegen in dit vers is niet aanwezig in het Grieks. De vertaling 'door zijn eigen bloed' (SV) is eveneens mogelijk, maar wordt dikwijls weerhouden door een bepaalde schroom voor de gedachte dat de volledige drie-ene God zijn bloed gaf. De vertalingen voegen vandaar het woord 'Zoon' in om duidelijk te stellen dat de Drie-ene God de gemeente verwierf door het bloed van Jezus Christus. We kunnen vandaar in dit vers een verwijzing zien naar de Godheid van Christus.

2.3 Christus' Godheid in Paulus' brieven

Het is opmerkelijk dat Paulus zelden de titel 'God' op Christus betreft. Murray geeft als reden daarvoor aan dat de apostel bij 'God' vooral aan God de Vader denkt, terwijl hij de uitdrukking 'Heer' voor God de Zoon gebruikt.¹⁹ In §Fout: Bron van verwijzing niet gevonden zagen we al dat deze term voor de eerste christenen meer betekende dan enkel 'meneer'. Het was een titel waarvoor ze hun leven wilde geven.

2.3.1 Romeinen 9 en Titus 2

In Rm9:5 wordt er door de apostel Paulus gesproken over 'de Christus, die God is over alles'.

De uitdrukking 'die God is over alles' heeft volgens Witmer betrekking op 'de Christus'.²⁰ Dit vers zou dan een aanwijzing bieden voor de godheid van de Messias. Die gedachte wordt ondersteund door het Griekse participium dat in het vers aanwezig is.²¹

Toch mogen we niet verdoezelen dat er in het Grieks twee mogelijkheden om dit vers te vertalen: (1) 'uit hen is naar het vlees de Christus, die over alles is. God zijn gezegend tot in eeuwigheid' (NBV); of

19 J. Murray, *Collected Writings*, Vol. II (Edinburgh: Banner of Truth, 1991), 248.

20 J.A. Witmer, 'Der Römerbrief,' *Das Neue Testament Erklärt und Ausgelegt*, red. J.F. Walvoord en R.B. Zuck, Bnd. IV, (Holzgerlingen:Hänssler, 2000), 606

21 H.P. Medema, *Der Brief an die Römer* (Bielefeld:CLV, 1992), 152.

(2) ‘uit hen is naar het vlees de Christus, die God is over alles, gezegend tot in eeuwigheid’ (SV, NBG, WV, GNB). Beide mogelijkheden hebben te maken met interpunctie. In de eerste vertaling staat God onafhankelijk van Christus, in de tweede vertaling is er een verband tussen beiden. De tweede vertaling laat daarmee zien dat Christus God is. NBV kiest voor de eerste vertaling, maar geeft de alternatieve vertaling consequent weer in de voetnoot.

In Tt2:13 lezen we een soortgelijke uitspraak: ‘De heerlijkheid van onze grote God en Heiland, Jezus Christus’ (Tt2:13b).

Volgens Granville Sharps stelling worden de woorden ‘Heiland’ en ‘grote God’ in het Grieks met elkaar verbonden. Daardoor maakt de tekst duidelijk dat Christus die ‘grote God en Heiland’ is. Sharps regel zegt dat als meerdere subjecten verbonden zijn met het Griekse *kai* en alleen het eerste subject voorafgegaan wordt door een lidwoord, alle subjecten met elkaar in verbinding *kunnen* staan.²² Eis hierbij is dat de subjecten geen persoonlijke namen zijn, maar wel persoonsgericht dienen te zijn. In Op1:9 lezen we bijvoorbeeld ‘Ik, Johannes, [1] *de* broeder en (Gr. *kai*) mededeelgenoot [2] in *de* verdrukking en (Gr. *kai*) koninkrijk’, waarbij we in beide delen twee subjecten zien die verbonden zijn met *kai*, waarvan het eerste subject enkel een lidwoord bevat en die persoonsgericht zijn: ‘*de* broeder en (Gr. *kai*) mededeelgenoot’: ‘broeder’ en ‘deelgenoot’ staan met elkaar in verbinding en vullen elkaar aan. Eveneens zien we twee andere subjecten (‘verdrukking’ en ‘koninkrijk’) die eveneens verbonden zijn met *kai*, het eerste subject heeft alleen een lidwoord, maar beiden zijn niet persoonsgericht: ‘verdrukking’ en ‘koninkrijk’ staan dan ook los van elkaar (vgl. voor meer subjecten: Fp2:25). Het Griekse woord voor ‘God’ (Gr. *theos*) is in het Grieks persoonsgericht (vgl. Lc20:37; Jh20:27; Rm15:6; 2Ko1:3; Gl1:4; Jk1:27). NBV is vandaar onjuist als ze in Tt2:13 vertaalt: ‘van de grote God en van onze redder Jezus Christus’ en de andere mogelijkheid in de voetnoot plaatst.

2.3.2 Kolossenzen 1

Paulus maakt duidelijk aan zijn lezers dat Christus deel had aan de schepping. De eenheid van de Zoon met de Vader en de godheid van de Zoon worden duidelijk door de apostel tot uiting gebracht.²³ Door middel

22 G. Sharp, *Remarks on the Definitive Article in the Greek Text of the New Testament, Containing Many Proofs of the Divinity of Christ, from Passages Which Are Wrongly Translated in the Common English Version*, (Philadelphia:Hopkins, 1807).

23 J. van Genderen en W.H. Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, (Kampen:Kok, 1992), 408.

van God de Zoon werd de aarde geschapen en voor God de Zoon werd alles geschapen.²⁴ 'Alle dingen zijn door Hem geworden, en zonder Hem is niet een ding geworden dat geworden is' (Jh1:3). Tegen God de Zoon wordt er gezegd: 'U, Heer, hebt in het begin de aarde gegrondvest, en de hemelen zijn werken van uw handen' (Hb1:10). Het is 'de Vader, uit wie alle dingen zijn, en wij voor Hem; en een Heer, Jezus Christus, door wie alle dingen zijn, en wij door Hem' (1Ko8:6).

2.4 Christus' Godheid in de algemene brieven

2.4.1 2 Petrus 1

'De gerechtigheid van onze God en Heiland Jezus Christus:' (2Pt1:1b). Zie voor de verklaring van de zinsconstructie de bovengenoemde uitleg bij Romeinen 9 en Titus 2.

2.4.2 1 Johannes 5

Het is opmerkelijk dat binnen 1Jh het woord 'Hij' zowel voor de Vader als de Zoon wordt gebruikt.²⁵ Zo gaat het in 1Jh2:24 over het blijven in de Zoon en de Vader en vervolgt vs25 met 'Hij' in het enkelvoud, terwijl men daar grammaticaal een meervoud zou verwachten. In vs28 gaat het over Hij die wederkomt – namelijk Christus – en in vs29 over de rechtvaardige die uit Hem geboren is – namelijk God. In 1Jh3:1 heeft 'Hem' betrekking op de Vader, maar vs2 spreekt dan over het openbaren van die 'Hem', en dat is weer Christus.

Een duidelijker tekst die wijst op de Godheid van Christus vinden we in 1Jh5:20: 'En wij weten dat de Zoon van God gekomen is en ons het verstand gegeven heeft, opdat wij de Waarachtige kennen; en wij zijn in de Waarachtige, in zijn Zoon Jezus Christus. Deze is de waarachtige God en het eeuwige leven'.

'Deze is de waarachtige God en het eeuwige leven'. Waarnaar verwijst het woord 'deze' hier? Wordt God de Vader of de Drie-ene God bedoeld of misschien God de Zoon? Als wij zeggen dat de Zoon bedoeld is, hebben we hier een zeer uitdrukkelijke bevestiging van zijn Godheid.²⁶ Zoals zo vaak in 1Jh kan dat echter niet met zekerheid worden vastgesteld. Ook hier

24 Zie eveneens: Babylonische Talmoud, traktaat *Sanhedrin* 98b.

25 W.J. Ouweneel, *De Christus van God* (Vaassen:Medema, 2007), 273.

26 A. Plummer, *The Epistles of St John*, (Cambridge Bible for Schools and Colleges; Cambridge:Cambridge University, 1938), 172.

hebben de uitleggers zich vandaar verloren in uitputtende argumentaties voor het ene of andere. Maar we hoeven Johannes niet te dwingen om het één dan wel het ander te bedoelen.²⁷ De apostel wil eenvoudig niet denken aan de Vader zonder tegelijk aan de Zoon te denken en hij wil de Zoon niet noemen zonder naar de Vader te verwijzen.²⁸ Door die keuze kunnen we vandaar erkennen dat zowel de Vader als de Zoon God zijn.

2.5 Minder geschikte teksten

Naast de bovengenoemde teksten zijn er anderen teksten die dikwijls opgesomd worden om de Godheid van Christus aan te tonen, maar die minder expliciet zijn. De tekst in 2Ts1:12 kunnen we hier als eerst noemen: ‘naar de genade van onze God en Heer Jezus Christus.’

2Ts2:12 wordt wel eens gebruikt om erop te wijzen dat de Heer Jezus en God op hetzelfde niveau geplaatst worden. Graag gebruikt men daarvoor de stelling van Sharp (zie comm. bij Tt2:13). De gedachte dat Sharps stelling hier van toepassing is, is echter niet juist, omdat het woord ‘onze’ na ‘God’ in het Grieks geplaatst wordt en het woord ‘Heer’ dan los wordt gekoppeld van ‘Jezus Christus’.²⁹ Het is vandaar opvallend dat de vroege kerkvaders wel ter ondersteuning Tt2:13 en 2Pt1:1 noemen voor de godheid van Christus, maar dat ze niet wijzen op 2Ts1:12. We gaan er zodoende vanuit dat beide woorden wel in verband met elkaar staan, maar niet vanuit de grammatica met elkaar gelijkgesteld kunnen worden.³⁰ Daardoor vormt deze tekst geen rechtstreeks bewijs ervoor dat Christus God is.

²⁷ Contra: W.J. Ouweneel, *De Christus van God* (Vaassen:Medema, 2007), 266.

²⁸ H.P. Medema, *Het leven is geopenbaard. Bijbelstudies bij de Eerste brief van Johannes*. (Vaassen:Medema, 1993), 213.

²⁹ W.J. Ouweneel, *De Christus van God* (Vaassen:Medema, 2007), 266. Vgl. D.B. Wallace, *Greek Grammar Beyond the Basics* (Grand Rapids:Zondervan, 1996), 276.nt55.

³⁰ D.B. Wallace, *Greek Grammar Beyond the Basics*, (Grand Rapids:Zondervan, 1996), 276 nt.55; P.H. Matthews, *Syntax*, (Cambridge:Cambridge University, 1981), 228-229.

3 | Christus' eigen getuigenis

Als we nadenken over Christus' Godheid, vragen we ons automatisch af wat Hij zelf daarover zei. Ondanks dat Christus nergens letterlijk 'Ik ben God' zegt, betekent dat namelijk nog niet dat Hij God niet is. De Heer kiest er veeleer voor om op een indirecte manier te getuigen van zijn Godheid.

3.1 Christus maakte zich één met God

In de evangeliën zien we dat Christus zich meermaals op gelijke voet met God stelt (Mt28:19). Vooral in Jh komt dat duidelijk naar voren (Jh5:18; 10:30). De Heer wees de Joden niet terug van die gedachte, maar bevestigde juist wat ze zeiden in de verzen daarna: de Zoon doet wat de Vader doet, de Zoon maakt levend zoals de Vader levend maakt, allen moeten de Zoon eren zoals zij de Vader eren, de Zoon heeft leven in zichzelf zoals de Vader dat heeft. We zien dat terug in Jh14:9: 'Wie Mij heeft gezien, heeft de Vader gezien' en 'Alles wat de Vader heeft, is het Mijne' (16:15). Er is een duidelijke eenheid tussen de Zoon en de Vader aanwezig. Dat wordt nog duidelijker bij Christus' vraag: 'Ik kom tot U, heilige Vader: bewaar hen in uw naam die U Mij gaf, opdat zij één zijn zoals Wij' (17:11; vgl. vs21-22). In de andere evangeliën proeven we van die eenheid iets terug als de Heer spreekt over 'Mijn Vader' en 'uw Vader' (Mt6:9; vgl. Jh20:17). Er is een duidelijk verschil in relatie tegenover God tussen Hem en de mensen. Een mens zou zich nog een 'zoon van God' kunnen noemen. Dat was immers het geval bij de koningen van Israël die deze titel mochten dragen (2Sm7:14; vgl. comm. Ps2:7). Christus is echter meer dan deze aardse koningen. Hij is niet enkel 'zoon van God', maar 'God de Zoon'. Met deze titel wordt Hij veelvuldig beschreven in het Nieuwe Testament en beschrijft Hij zichzelf het meest.

3.2 Christus liet zich als God aanbidden

In de evangeliën ontdekken we verder dat mensen Christus mogen aanbidden. Mensen wierpen zich voor Hem neder (Mt14:33; Mc5:33; Lc8:47), vielen op de knieën (Mc1:40; 10:17), op hun aangezicht (Lc5:21) of aan zijn voeten (Mc5:22; 7:25; Lc8:41; 17:16). Dat ging verder dan enkel een uitdrukking van dankbaarheid. Het gaat erom dat 'allen de Zoon eren

zoals zij de Vader eren' (Jh5:23a). Soortgelijke zaken waren immers volgens de Schrift onaanvaardbaar. Enkel God kwam de aanbedding toe (Js42:8; 48:11; vgl. Hd14:11-15; Op19:10; 22:8v.). Christus is het echter voorwerp van aanbedding, omdat Hij God is. Fp2:10 bouwt verder op die gedachte als de apostel in dat vers benadrukt dat eens elke knie zich zal buigen voor Christus en in 2Ko12:8 wordt duidelijk dat Paulus tot Christus bad en Hem als God erkenden (vgl. Hb1:6; Op5:13-14). Er is geen wezenlijk verschil tussen de aanbedding van God en die van het Lam: 'Met luide stem riepen ze: "Het Lam dat geslacht is, komt alle macht, rijkdom en wijsheid toe, en alle kracht, eer, lof en dank." Elk schepsel in de hemel, op aarde, onder de aarde en in de zee, alles en iedereen hoorde ik zeggen: "Aan Hem die op de troon zit *en* aan het Lam komen de dank, de eer, de lof en de macht toe, tot in eeuwigheid"' (Op5:12-13, cursief RRH).

3.3 Christus komt het oordeel en de vergeving toe

Een ander punt dat naar voren komt in de evangeliën is dat Christus zich presenteert als Rechter van de mensheid (Mt25:31-46; Jh5:22), terwijl in het Oude Testament God als 'Rechter van de hele aarde' wordt voorgesteld (Gn18:25). Opnieuw zullen de apostelen hierop verder bouwen en concluderen dat Christus degene is 'die de levenden en doden zal oordelen' (2Tm4:1; vgl. Ps96:13).

Naast zijn ambt als Rechter, geeft Christus ook te kennen dat Hij de macht heeft om mensen vrij te spreken van zonden. Hij schenkt goddelijke vergeving aan de verlamde man (Mc2:5), waarbij de farizeeërs terecht zich afvragen: 'Wie kan zonden vergeven dan één: God' (vs7). In het Oude Testament is dat inderdaad duidelijk gesteld (Js43:25; 44:22). Het feit dat Jezus Christus wel zonden kan vergeven wijst erop dat Hij God is. De Heer maakt dat aan de farizeeërs duidelijk door de verlamde volledig te genezen van zijn kwaal (Mc2:11v.). Net als bij Christus' ambt als Rechter weten ook de andere nieuwtestamentische boeken ervan dat Christus zonden kan vergeven (Ko3:13). 'Deze heeft God als Overste Leidsman en Heiland door zijn rechterhand verhoogd om aan Israël bekering en vergeving van zonden te geven' (Hd5:31). Hij is degene in wie God de nieuwtestamentische gelovigen vergeven heeft. Het is Christus 'in wie wij de verlossing hebben door zijn bloed, de vergeving van de overtredingen, naar de rijkdom van zijn genade' (Ef1:7; 4:32). Daar waar Christus vergeeft, vergeeft God.

3.4 Christus verricht wonderen

Dikwijls wordt het feit dat Christus wonderen verricht niet meteen herkend als een bewijs van zijn Godheid. Critici wijzen er zo op dat ook oudtestamentische profeten of de discipelen wonderen konden verrichten. Dat is inderdaad waar. Toch is er een groot verschil. De wonderen die de discipelen verrichtten gebeurden in de naam van Jezus (Mc16:20; Hd4:10,30). Dat was niet het geval bij Christus zelf. Hij had geen andere naam nodig om zieken te genezen of demonen te bevrijden. Hij hoefde niet te zeggen: 'God wil', maar kon zeggen: 'Ik wil, wordt gereinigd' (Mt8:3). Petrus erkende dit en sprak tot Aeneas: 'Jezus Christus maakt u gezond' (Hd9:34a). Alles gebeurde vanuit zijn soevereine wil: 'zoals de Vader de doden opwekt en levend maakt, zo maakt ook de Zoon levend wie Hij wil' (Jh5:21; vgl. 10:17v.).

3.5 Christus is Heer over Gods eigendommen

Binnen het Nieuwe Testament spreekt Christus meerdere keren over 'zijn' engelen (Mt13:41; 24:31; Mc13:26v.), 'zijn' koninkrijk (Mt13:41; 16:28; vgl. Ef5:5) of 'zijn' sabbat (vgl. Mt12:8). Op soortgelijke wijze plaatst Hij zichzelf boven het gezag van Mozes in de Bergrede en andere gebeurtenissen die te maken hadden met de Thora. Zo verdiept Hij de Thora van Jahweh. Dat gebeurt niet met de woorden 'Zo spreekt Jahweh', maar met het soevereine woord: 'Ik zeg u' (vgl. Mt5:22-44).³¹ Al deze zaken behoren Hem toe. Hij heeft er als het ware recht op. Zulke uitspraken zijn enkel te begrijpen als Christus God is.

3.6 De tekst uit Mt

Een tekst die vaker gebruikt wordt om aan te tonen dat Christus zich niet gelijk aan God maakte vinden we in Mc10:18: 'Jezus antwoordde: 'Waarom noemt u mij goed? Niemand is goed, behalve God' (vgl. Lc18:19).

Mt blijft vaag over de persoon die goed is door te stellen 'er is maar één die goed is' (19:17). Mc en Lc zijn daar duidelijk over door de toevoeging: 'namelijk God' (Mc10:18; Lc18:19). Klausner concludeert vanuit dit vers dat 'Jezus zichzelf nooit als God beschouwde'.³² Dat is echter teveel gezegd. Christus ontkende door zijn woorden niet dat Hij goed was. Hij gebruikte de verwijzing naar God om meteen verder te

31 A. van de Beek, *Jezus Kurios: De Christologie als hart van de theologie* (Kampen:Kok, 1998), 132..

32 J. Klausner, *Jesus of Nazareth* (New York:Macmillan, 1925), 377.

spreken met de rijke jongeling over de geboden die deze goede God had gegeven.

4 | Christus goddelijke attributen

Naast de boven genoemde teksten kunnen we nog wijzen op meerdere attributen die zowel bij Christus als God aanwezig zijn:

- (1) Hb benadrukt dat zowel Christus, als God onveranderlijk zijn. ‘Jezus Christus is gisteren en heden Dezelfde en tot in eeuwigheid’ (Hb13:8; vgl. Hb1:10-12).
- (2) De evangeliën geven te kennen dat Christus alomtegenwoordig is: ‘Want waar twee of drie vergaderd zijn in mijn naam, daar ben Ik in hun midden (Mt18:20), ‘En zie, Ik ben met u alle dagen tot aan de voleinding van de eeuw’ (Mt28:20), ‘Jezus antwoordde en zei tot hem: “Als iemand Mij liefheeft, zal hij mijn woord bewaren, en Mijn Vader zal hem liefhebben en Wij zullen tot hem komen en woning bij hem maken”’ (Jh14:23).
- (3) Mt en Paulus zien Christus als almachtig: ‘En Jezus kwam naar hen toe en sprak tot hen de woorden: “Mij is gegeven alle macht in hemel en op de aarde”’ (Mt28:18), ‘de macht die Hij heeft om ook alles aan zich te onderwerpen’ (Fp3:21), ‘Hij is voor alle dingen en alle dingen bestaan samen in Hem’ (Ko1:17), ‘die alle dingen draagt door het woord van zijn kracht’ (Hb1:3). Deze almacht van God wordt eveneens door Op benadrukt: ‘Ik ben de alfa en de omega, zegt de Heer, God, Hij die is en die was en die komt, de Almachtige’ (Op1:8).
- (4) Christus’ alwetendheid wordt vooral binnen Jh benadrukt. Al meteen in het eerste hoofdstuk lezen we aan het eind: ‘Nathanael zei tot Hem: “Vanwaar kent U mij?” Jezus antwoordde en zei tot hem: “Voordat Filippus je riep, terwijl je onder de vijgeboom was, zag Ik je.” Nathanael antwoordde Hem: “Rabbi, U bent de Zoon van God, U bent de koning van Israel”’ (Jh1:49-50). Christus ‘wist zelf wat in de mens was’ (2:25). Zijn discipelen betuigden: ‘Nu weten wij dat U alles weet en niet nodig hebt dat iemand U vraagt. Hierom geloven wij dat U van God bent uitgegaan’ (16:29; vgl. 21:17; Lc21:15).

5 | Het gevecht om Christus' godzijn

In de geschiedenis zijn er meerdere stemmen hoorbaar geweest die twijfelden aan de Godheid van Christus. Jezus mag van heel ver komen, maar er moet altijd net een stukje tussen Hem en God blijven. Er werd gestreden over de vraag of Jezus God de Zoon werd bij zijn verhoging (Hd2:36), door zijn opstanding (Rm1:3), bij de doop (Mc1:11), bij de geboorte (Lc1:35), voor de schepping (Kol:16) of dat al was van eeuwigheid af (Jh1:1-17; Rm8:3; Fp2:6; Hb1:2). Verder werd er gewezen op Bijbelteksten waar sprake was dat de Vader meer was dan de Zoon. Al deze gegevens werden gebruikt ter onderbouwing van de gedachte dat Christus niet God was. De theorieën die dat geloofden willen we hier bespreken. Tegenover deze gedachten staat echter het getuigenis van het Nieuwe Testament dat, zoals we boven gezien hebben, Christus God is.

5.1 Jezus geadopteerd als Christus (Adoptianisme)

De Byzantijnse koopman Theodotus introduceerde rond het einde van de tweede eeuw een nieuw perspectief op de Drieëenheid. Hij ging er vanuit dat Jezus pas vanaf zijn doop de heilige Geest ontving en de Christus werd.³³ Enkele van Theodotus' aanhangers concludeerden daaruit dat Jezus pas vanaf dat moment of pas na zijn opstanding God werd.³⁴ Naar hun mening was Jezus de allereerste mens die Gods Thora volledig gehoorzaamde. En door die gehoorzaamheid gerechtvaardigd werd en de titel Zoon van God ontving. De kerkvader Irenaeus (115-202n.Chr.) schrijft dat aanhangers van het Ebionisme, een stroming binnen het adoptianisme, enkel het evangelie van Mc gebruikten.³⁵

Teksten die vooral geliefd waren ter verdediging van het adoptianisme waren de hemelse woorden uit Mc1:11 ('En er kwam een stem uit de hemelen: 'Jij bent mijn geliefde Zoon, in Jou heb Ik welbehagen gevonden') en de beschrijving van Christus in Rm1:4 ('die

33 Tertullianus, *De praescriptione haereticorum* 53; Eusebius, *Kerkgeschiedenis* V.28.

34 A. von Harnack, *History of Dogma*, Vol.III, (New York:Dover, 1961), 1-50; A.F.J. Klijn en G.J. Reinick, *Patristic Evidence for Jewish-Christian sect*, (Leiden:Brill, 1973).

35 Irenaeus, *Tegen de Ketteren*, III.11.7.

verklaard is als Gods Zoon in kracht naar de Geest van de heiligheid, door dodenopstanding – Jezus Christus onze Heer’).

5.1.1 Marcus 1: waterdoop en adoptianisme

De verwijzing naar Christus’ waterdoop is voor onze bespreking van belang. Tegen het adoptianisme stellen we dat er weinig fundament aanwezig is in de hemelse woorden ‘Jij bent mijn geliefde Zoon, in Jou heb Ik welbehagen gevonden’ voor de gedachte dat de Zoon geadopteerd werd.³⁶ De stem zegt: ‘Jij bent mijn Zoon’ en niet ‘Jij bent mijn Zoon geworden’.³⁷ Mc maakt meteen al in het eerste vers van zijn evangelie duidelijk dat Jezus Christus de Zoon van God is. Ondanks dat de woorden ‘Zoon van God’ in sommige handschriften ontbreken is er genoeg reden om aan te nemen dat deze woorden origineel zijn. Datzelfde zien we bij Lc. Hij wijst er al aan het prille begin van zijn evangelie op dat Jezus Christus Gods Zoon is (1:35).

5.1.2 Romeinen 1:4: opstanding en adoptianisme

Rm1:4 werd net als Mc1:11 in de kerkgeschiedenis ter ondersteuning van de onjuiste gedachte gebruikt dat Christus niet de Zoon van God was, maar werd. Hij zou door God geadopteerd zijn geworden bij de opstanding en pas toen Zoon van God zijn geworden.

Daar tegenover stelt de Schrift dat ondanks dat God de Zoon mens werd, Hij niet de Zoon van God hoefde te worden. Zoon van David werd Hij door geboorte; Zoon van God was Hij van eeuwigheid tot eeuwigheid (Jh1:18). Dat wordt aangetoond in het evangelie en *bewezen* door de opstanding uit de dood. Zo is ook Rm1:4 te verstaan. De Geest van de heiligheid wekte Christus op uit de dood en verklaarde daarmee dat Hij de Zoon van Gods *was* (niet werd!).

5.2 Christus was een engel (Arianisme)

Al in de vroegere kerk hadden de gelovigen te worstelen met de leer dat Christus niet God was. Een belangrijke vertegenwoordiger van die positie was Arius. Hij erkende de pre-incarnatie van Christus, maar

36 E. Lohmeyer, *Das Evangelium des Markus* (Göttingen:Vandenhoeck und Ruprecht, 1951), 23; J.G. Machen, *The Virgin Birth of Christ* (New York:Harper, 1932): 51-55; B.M.F. van Iersel, *‘Der Sohn’ in den synoptischen Jesus Worten* (Leiden:Brill, 1964), 88-89.

37 K.H. Rengstorf, *Das Evangelium nach Lukas* (NTD; Göttingen:Vandenhoeck und Ruprecht, 1965), 27.

loochende dat Christus God van eeuwigheid was. Christus leek wel op God (Gr. *homoiousios*), maar was niet gelijk aan God (Gr. *homoousios*).

Het concilie van Nicea verwierp deze leer in 325n.Chr. en wees erop dat Christus dezelfde natuur als God de Vader had. Cyrillius van Alexandrië schreef:³⁸ ‘het was niet een oudst of een engel, maar de Heer zelf die ons redde, die door een vreemde dood of door de meditatie van een gewone man, maar door zijn eigen bloed.’

Toch was Arius’ gedachte daarmee niet verdwenen. Zijn theorie kwam weer in zwang binnen de leer van de Islam en de Jehova’s Getuigen. De eerste van deze gelooft dat Jezus Christus wel waarachtig mens was, maar niet waarachtig God. Zo lezen we in de Koran: ‘O, mensen van het Boek, overdrijft in uw godsdienst niet en zegt van Allah niets dan de waarheid. Voorwaar, de Messias, Jezus, zoon van Maria was slechts een boodschapper van Allah en Zijn woord tot Maria gegeven als barmhartigheid van Hem. Geloof dus in Allah en Zijn boodschappers en zegt niet: “Drie [in één].” Houdt op, dat is beter voor u. Voorwaar, Allah is de enige God. Het is verre van zijn heiligheid, dat Hij een zoon zou hebben. Aan Hem behoort wat in de hemelen en op aarde is en Allah is als Bewaarder afdoende’ (Sura 4:172); ‘Voorzeker, zij lasteren God die zeggen: “De Messias, zoon van Maria, is zeker Allah”’ (Sura 5:17); en ‘Zo is Allah, uw Heer. Er is geen God naast Hem, (Hij is) de Schepper aller dingen, aanbidt Hem Want Hij is de Voogd over alles’ (Sura 6:102).

In de latere tijd hebben we meer zicht op de gedachte van Arius gekregen. Het probleem met zijn uitdrukking *ousia* was dat het net als het Nederlandse ‘wezen’ dubbelzinnig te duiden was. Zijn tegenstander Athanasius vatte het op in de betekenis die het had in ‘een levend wezen’ of ‘individu’. Arius en de Antiochenen duiden het in de betekenis van ‘het wezen van de mens’, dat wat alle mensen gemeenschappelijk hebben.

5.3 Het concilie van Nicea-Constantinopel

Tegen de bovenstaande argumenten stelde het concilie dat Christus God uit God was, Licht uit Licht, waarachtig God uit waarachtig God, geboren, niet geschapen. Hij is om ons mensen en om ons behoud neergedaald uit de hemel en vlees geworden door de heilige Geest uit de maagd Maria. Zijn God-zijn betekent immers niet dat het lijden onecht is. Hiermee bracht het concilie het christelijke geloof onder woorden.

38 Cyrillius, *That Christ is One*.

6 | De pre-incarnatie van Christus

Als Christus God de Zoon is, betekent dat dat Hij eeuwig is en voor zijn menswording bestond. Hij bestond dan niet pas vanaf zijn geboorte, maar al voor de schepping van de wereld. De vraag komt daarbij naar boven of de Christus al in het Oude Testament op de achtergrond aanwezig is. We zeggen bewust ‘op de achtergrond’, omdat het Oude Testament nog niet het onderscheid toont tussen God de Zoon, God de Vader en God de Geest. Binnen dit hoofdstuk zullen we ons richten op de verschillende aanwijzingen die het Oude Testament ons geeft voor de pre-incarnatie van Christus.

6.1 Oudtestamentische Schriftplaatsen

In het Oude Testament zijn er meerdere teksten die lijken te suggereren dat de Messias van eeuwigheid is. Een van de meest bekende plaatsen is Mi5:1: ‘En jij, Bethlehem in Efrata, al ben je klein onder Juda’s stammen: uit jou zal voor mij een heerser komen over Israël. Zijn oorsprongen zijn in het verre verleden; van de dagen van eeuwigheid.’

Zijn oorsprongen (meervoud!) liggen in het diepe verleden. Het gaat hier om de heerser en het huis van David. Hij zal straks regeren over het herstelde huis van Israël. De ‘lang vervlogen dagen’ wijzen op een oud verleden, uit een oude dynastie (vgl. Mi3:4). Maar de Hebreeuwse term is tegelijk zo breed dat het als ‘voor het begin’ kan worden gelezen. Andere vertalen ‘van de dagen van weleer’ (NBV). Reden daarvoor is dat de Hebreeuwse uitdrukkingen *mimé ‘olam* (en ook trouwens *miqedem*) soms verwijzen naar een historisch verleden (vgl. Ne12:46; Am9:11; Mi7:20).³⁹ Dat is inderdaad waar, maar niet altijd.⁴⁰ Zo spreekt de Bijbel bijvoorbeeld over de ‘eeuwige God’ (Dt33:27; Gn21:33; Ps90:2; 93:2; Js26:4; 40:28; Jr10:10; vgl. Sp8:22v.).

39 Zie verder: Ne12:46; Ps74:12; 77:6,12; 143:5; Js45:21; 46:10; 63:9,11; Am9:11; Mi7:14; Hk1:12; Mi3:4.

40 J. Ridderbos, *De kleine profeten*, Dl. II, (KV; Kampen:Kok, 1930), 95; T.E. McComiskey, *Micah*, (EBC; Grand Rapids:Zondervan, 1985), 427; C.F. Keil, *Minor Prophets* (BCOT; Grand Rapids:Eerdmans, 1977), 479-480; C.C. Ryrie, *Die Bibel Verstehen* (Bielefeld:CLV, 1999), 276.

De toehoorder komt vandaar in de onzekerheid: er wordt gesproken over twee 'oorsprongen'.⁴¹ Er klinken woorden die laten denken aan een goddelijke oorsprong en toch lijkt er sprake van een vrouw die deze heerser als mens zal baren (vs2). Uiteraard kunnen we bij het meervoud 'oorsprongen' ook denken aan de vele malen dat de Messias verscheen voor zijn menselijke oorsprong. Het begrip verwijst dan naar de verschijningen van de engel van Jahweh in het Oude Testament.⁴²

Rabbi Goldman vermoedt dat de slotwoorden van dit vers aanleiding gaven tot de latere Joodse opvatting dat de Messias voor het begin van alle tijden in de geest van God bestond.⁴³ In de Talmoed behoort de naam van de Messias vandaar tot de zeven dingen die geschapen werden voor de grondlegging van de wereld.⁴⁴ Hierbij is het van belang te benadrukken dat de Talmoed dit enkel zegt over de 'naam van de Messias' en niet over de Messias zelf. Niet de Messias, maar zijn naam was voor het begin bekend. Mi5:1 lijkt echter meer te zeggen: Ook de Messias is er al voor het begin!

Nu moeten we natuurlijk voorzichtig zijn om meteen aan de Messias te denken bij deze heerser. Micha dacht in de eerste plaats aan het herstel van het Davidische koningshuis door een nakomeling van David.⁴⁵ Schibler denkt vandaar dat Micha's eerste gedachten uitgingen naar Manasse, de zoon van de godvrezende koning Hizkia.⁴⁶ Maar Manasse had niet meerdere 'oorsprongen'. De profetie kon vandaar niet in hem haar vervulling vinden. Uiteindelijk zou deze profetie pas in vervulling gaan als de Messias verschijnt. De Targum denkt vandaar aan de Messias bij dit vers. Hij is de enige nakomeling van David die kan voldoen aan Gods norm die voor het koninkrijk geldt. De schriftgeleerden in de dagen van de Heer Jezus aarzelden vandaar geen moment om deze tekst als Messiaans te zien (Mt2:4-6; vgl. Jh7:42). En ook de Joodse rabbijn Rashi dacht aan de Messias en verbond de tekst met de 'steen die de bouwlieden verworpen hebben' (Ps118) en Ps72:17.

Pas in de dagen van de opkomst van het christendom probeerden joodse exegeten de messiaanse uitleg te verzwijgen, uit polemieken tegen de

41 A. Kuyper, *Dictaten Dogmatiek*, Dl. I.3 (Kampen:Kok, 1910), 217.

42 C.F. Keil, *Minor Prophets* (BCOT; Grand Rapids:Eerdmans, 1977), 480v.

43 S. Goldman, 'Micah,' *The Twelve Prophets* (SBB; Londen:Soncino, 1974), 175.

44 S. Goldman, 'Micah,' *The Twelve Prophets* (SBB; Londen:Soncino, 1974), 175; H.L. Strack en P. Billenbeck, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, Vol. II (München:Beck, 1986-1997), 334v.

45 L.C. Allen, *The Books of Joel, Obadiah, Jonah and Micah* (NICOT; Grand Rapids:Eerdmans, 1976), 343; L.H.K. Bleeker, *De kleine profeten*, Dl.II (T&U; Groningen:Wolters, 1934), 171.

46 D. Schibler, *Der Prophet Micha* (WSB; Wuppertal:Brockhaus, 1991), 33.

christelijke uitleg. De gedachte was dan dat de profetie verwees naar Zerubbabel.⁴⁷

Naast de bekende kersttekst uit Micha kunnen we meteen nog denken aan een andere kersttekst: Js9:5: ‘Want een Kind is ons geboren, een Zoon is ons gegeven, en de heerschappij rust op zijn schouder en men noemt hem Wonderbare Raadsman, Sterke God, Eeuwige Vader, Vredevorst.’

Als Js zegt: ‘Een Kind is ons geboren’, ziet hij in profetisch perspectief dit kind als reeds gekomen, hoewel het nog moet komen.⁴⁸ De vertaling ‘Een Kind wordt ons geboren’ (WV) geeft dit perspectief niet weer en laat zich sterker beïnvloeden door een bepaalde filosofie dan door de Hebreeuwse zinsconstructie. Js erkent dat Gods belofte zeker is: Een Kind is ons geboren.

Js gebruikt het Hebreeuwse *El* (bet. ‘God’) normaal enkel voor Jahweh (Js31:3).⁴⁹ Zo wordt ‘sterke God’ in Js10:21 voor Jahweh zelf gebruikt. In Js9:5 gebeurt echter iets unieks. De namen verwijzen namelijk niet ernaar dat de God van de Messias een wonderbare Raadgever, sterke God en eeuwige Vader is, maar de Messias dat zelf is.⁵⁰ Een Kind wordt geboren. En wat voor een Kind! Hij neemt niet alleen het verloren schaap is op zijn schouders, maar de hele heerschappij van de wereld.

‘Eeuwige Vader’ klinkt daarbij vreemd voor de christen die gelooft in God de Vader en God de Zoon; hoe kan God de Zoon hier ‘eeuwige Vader’ worden genoemd? Het punt is dat de uitdrukking erop wijst dat de Messias een eeuwige Vader voor het volk, waarover Hij zal heersen is. Hij is de Vader voor eeuwig, de ‘Vredevorst’; een titel waarmee de engelen de Messias in het Nieuwe Testament beschrijven (Lc2:14).

6.2 De engel van Jahweh

Traditioneel hebben christenen bij de ‘engel van Jahweh’ aan de Messias gedacht.⁵¹ Verschillende vertalingen schrijven vandaar ook ‘engel’ met een hoofdletter als het om de engel van Jahweh gaat. De gedachte dat

47 C.F. Keil, *Minor Prophets* (BCOT; Grand Rapids:Eerdmans, 1977), 480v.

48 J. van Genderen en W.H. Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, (Kampen:Kok, 1992), 434.

49 E.J. Young, *The Book of Isaiah*, Vol. I (Grand Rapids:Eerdmans, 1964), 335-338.

50 W.J. Ouweneel, *De Christus van God* (Vaassen:Medema, 2007), 236.

51 H. Bavinck, *Gereformeerde dogmatiek*, Dl. I (Kampen:Kok, 1928), 300; R. Wakely, ‘b’r’, *New International Dictionary of Old Testament Theology & Exegesis*, red. W. VanGemeren, Vol. IV (Carlisle:Paternoster, 1996), 683-690; J.J. Niehaus, *Theology of Theophany*, *New International Dictionary of Old Testament Theology & Exegesis*, red. W. VanGemeren, Vol. IV (Carlisle:Paternoster, 1996), 1247-1250; C.C. Ryrie, *Die Bibel Verstaan* (Bielefeld:CLV, 1999), 276.

we bij deze engel te maken hebben met Jahweh zelf wordt ingegeven door meerdere oudtestamentische teksten.

6.2.1 Hij spreekt over Jahweh in de ik-vorm

De engel van Jahweh spreekt meerdere keren namens Jahweh in de ik-vorm: ‘En de engel van Jahweh zei tot haar: “Ik zal je nageslacht zeer talrijk maken, zodat het vanwege de menigte niet geteld kan worden” (Gn16:10), ‘Maar de engel van Jahweh riep tot hem van de hemel en zei: “Abraham, Abraham! En hij zeide: Hier ben ik.” En Hij zei: “Strek je hand niet uit naar de jongen en doe hem niets, want nu weet Ik, dat jij godvrezend zijt, en je zoon, je enige, Mij niet hebt onthouden.” (Gn22:11), ‘Toen ging de engel van Jahweh van Gilgal naar Bokim en zei: “Ik heb jullie uit Egypte doen trekken en gebracht in het land dat Ik jullie vaders onder ede beloofd had, en Ik heb gezegd: Ik zal mijn verbond met jullie in eeuwigheid niet verbreken.” (Re2:1).

Het is moeilijk om bij deze teksten er vanuit te gaan dat de engel namens God spreekt.⁵² Bij situaties waar dit immers normaal gebeurt vinden we ook de vermelding: ‘zo spreekt Jahweh’. Juist bij de engel van Jahweh is dat niet het geval. In al deze teksten krijgt de lezer vandaar de indruk dat de engel van Jahweh gelijk gesteld kan worden aan Jahweh zelf. Gn31:11-13 is daar het meest duidelijk over: ‘De engel Gods zeide tot mij in de droom: “Jakob.” En ik zei: “Hier ben ik.” [...] Ik ben de God van Betel, waar jij een opgerichte steen gezalfd hebt, waar jij Mij een gelofte gedaan hebt; welnu, maak je reisvaardig, ga uit dit land weg en keer naar het land van je maagschap terug’. De engel geeft duidelijk te kennen dat Hij Jahweh is, de God van Betel, die verscheen aan Jakob in Betel (vgl. Gn48:15-16).

6.2.2 Hij wordt gelijkgesteld met Jahweh

De engel van Jahweh wordt verder meerdere keren gelijkgesteld met Jahweh. Bij de engel van Jahweh zien we dat het meest duidelijke in de roeping van Mozes bij de braamstruik: ‘Mozes nu was gewoon de kudde van zijn schoonvader Jetro, de priester van Midjan, te hoeden. Eens, toen hij de kudde naar de overkant van de woestijn geleid had, kwam hij bij de berg Gods, Horeb. Daar verscheen hem de engel van Jahweh als een vuurvlam midden uit een braamstruik. Hij keek toe, en zie, de braamstruik

52 Contra: E. Jakob, *Theology of the Old Testament* (New York:Harper & Row, 1958), 77; A. Cohen, (red.), *The Soncino Chumash* (SBB; Londen:Soncino, 1983), 181.

stond in brand, maar werd niet verteerd. Mozes nu dacht: Laat ik toch dat wondere verschijnsel gaan bezien, waarom de braamstruik niet verbrandt. Toen Jahweh zag, dat hij het ging bezien, riep God hem uit de braamstruik toe: “Mozes, Mozes!” En hij antwoordde: “Hier ben ik.” (Ex3:1-4). De God die Mozes uit de braamstruik toeroept wordt in vs2 ‘engel van Jahweh’ genoemd.

We zien een soortgelijk tafereel in de roeping van Gideon: ‘De engel van Jahweh verscheen hem en zei tot hem: “Jahweh is met je, jij dappere held.” Maar Gideon zei tot hem: “Och, mijn heer, indien Jahweh met ons is, waarom is dit alles ons dan overkomen? Waar zijn dan al zijn wonderen, waarvan onze vaders ons vertelden, toen zij zeiden: ‘Heeft Jahweh ons niet uit Egypte gevoerd? Maar nu heeft Jahweh ons verstoten en ons prijsgegeven aan de greep van Midjan.’” Toen wendde Jahweh zich tot hem en zei: “Ga heen in je kracht en verlos Israël uit de greep van Midjan. Ik zend je immers?” (Re6:12-14). Opnieuw wordt de engel van Jahweh gelijkgesteld aan Jahweh zelf. De engel van Jahweh is vandaar *en* representant van Jahweh *en* Jahweh zelf. Hij is degene die Jahweh als representant openbaart en dat op volmaakte wijze kan doen doordat Hij God is.

6.2.3 Andere opvallendheden

Ook is het opmerkelijk dat mensen bij de engel van Jahweh concluderen dat ze God gezien hebben (Gn16:13; Re13:22). Dat is nooit het geval bij de verschijning van andere engelen. Ook zien we in Zc3 dat de engel van Jahweh de macht heeft ontvangen om zonden te vergeven – iets dat ondenkbaar zou zijn bij een gewone engel: ‘Jozua nu was met vuile klederen bekleed, terwijl hij voor de engel stond. Toen nam deze het woord en zei tot hen die voor Hem stonden: “Doet hem de vuile klederen uit.” Hij zei tot hem: “Zie, Ik neem uw ongerechtigheid van je weg, Ik trek je feestklederen aan” (Zc3:3-4).

6.3 De man Gods

Naast de engel van Jahweh ontmoet de lezer van het Oude Testament meerdere keren een man God die meer is dan een van Gods dienaren. In Jz5 verschijnt deze man aan Jozua en stelt hij zich voor als ‘de vorst van Jahwehs leger’ (vs14). Welke aardse dienaar zou dat van zichzelf kunnen zeggen? En welke aardse dienaar kan daar nog aan toevoegen: ‘Doe uw schoenen van uw voeten, want de plaats waarop gij staat, is heilig’ (vs15).

Een andere tekstplaats die in dit verband wel eens aangehaald wordt vinden we in Dn waar de profeet een ‘man’ ziet ‘in linnen klederen gekleed en de lendenen omgord met goud van Ufaz; zijn lichaam was als turkoois, zijn gelaat schitterde gelijk de bliksem, zijn ogen waren als vurige fakkels, zijn armen en voeten glanzend van gepolijst koper, en het geluid van zijn woorden als het gedruis van een menigte’ (Dn7:5-6).

Er heerst onduidelijkheid in het verhaal wie de man is die Daniël ziet staan. Joodse uitleggers denken voornamelijk aan de engel Gabriël.⁵³ Die gedachte vinden we ook in de Talmoed.⁵⁴ Christelijke uitleggers zijn eerder van mening dat deze man de Messias Jezus Christus is.⁵⁵ Hun argumenten bestaan uit:

- (1) De overeenkomsten tussen de beschrijving van deze man en de Heer Jezus (Op1:13-16);
- (2) De reactie van Daniël en zijn vrienden (Dn10:7-8);
- (3) De parallel met Dn7:13 en 8:16 waar eveneens gedacht wordt aan Christus.

Een moeilijkheid bij de gedachte dat deze man de pre-incarneerde Christus is, is dat de Messias dan door andere machten gehinderd wordt om de aartsengel Michael hulp te bieden (Dn10:13).⁵⁶ Dat lijkt niet te passen bij het beeld dat de Bijbel ons van de Messias en van Jezus Christus, de Zoon van God schetst. Kelly erkent die spanning en gaat er vandaar vanuit dat de man in vs5-9 een andere is dan de man in vs10-15.⁵⁷ De tekst geeft echter geen aanleiding om zulk een onderscheid te maken.

6.4 Nieuwtestamentische Schriftplaatsen

Naast de oudtestamentische verwijzingen, vinden we ook meerdere indirecte verwijzingen naar het bestaan van Christus voor zijn menswording in het Nieuwe Testament. Dat wordt vooral al in de geschriften van Johannes benadrukt. We denken aan Johannes de Doper die zegt: ‘Hij was eerder dan ik’ (Jh1:15,30), terwijl de Doper qua leeftijd ouder dan Christus was. Andere teksten geven de lezers te kennen dat Christus niet enkel uit de moederschoot afkomstig is (zijn menswording),

53 Rabbi Levi ben Gershom, *Daniel*, ad.loc. en Rabbi Yitzchak Abarbanel, *Mayenei Ha Yeshuah* ad.loc.

54 Babylonische Talmoed, traktaat *Joma* 77a.

55 W.J. Ouweneel, *De Christus van God* (Vaassen:Medema, 2007), 242.

56 J.D. Pentecost, ‘Daniel,’ *Das Alte Testament. Erklärt und Ausgelegt*, red. J.F. Walvoord en R.B. Zuck, Bnd.III (Holzgerlingen:Hänsler, 2000), 436.

57 W. Kelly, *Notes on the Book of Daniël* (New York:Loizeaux Brothers, 1902), 195vv.; A.C. Gaebelien, *Kommentar zum Alten Testament*, Bnd. II, (Dillenburg:CV, 1998), 494; J.G. Fijnvandraat, *Babylon, beeld en beest: Bijbelstudies over de profetie van Daniël*, Dl. II (Vaassen:Medema, 1990), 189-210; W.J. Ouweneel, *De Christus van God* (Vaassen:Medema, 2007), 242.

maar zijn 'oorsprong' vindt in de eeuwigheid. Hij is uit de hemel neergedaald (Jh3:13; 6:33-58), gaat naar de plaats waar Hij van tevoren was (vs62), is van God uitgegaan (7:29; 8:23,42; 13:3; 16:28; 17:5,24), was voor Abraham (8:58), is in het vlees gekomen (1Jh4:2; 2Jh1:7).

Binnen de andere nieuwtestamentische teksten mogen we ook denken aan 1Tm3:16: 'Hij die geopenbaard is in het vlees', 2Ko8:9: 'Terwijl Hij rijk was, is Hij ter wille van u arm geworden', Fp2:6: 'die in de gestalte van God zijnde het geen roof geacht heeft God gelijk te zijn, maar Zichzelf ontledigd heeft, de gestalte van een slaaf aannemend, de mensen gelijk wordend' of het meest duidelijk: 'Nadat God vroeger vele malen en op vele wijzen tot de vaders gesproken had in de profeten, heeft Hij in het laatst van deze dagen tot ons gesproken als Zoon. Die Hij gesteld heeft tot erfgenaam van alle dingen, door Wie Hij ook de werelden gemaakt heeft' (Hb1:1-2).

Het is onmogelijk om vandaar te denken aan een 'ideële preëxistente', waarbij de Zoon enkel van te voren in de gedachten van de Vader aanwezig was. De nieuwtestamentische Schriftplaatsen maken duidelijk dat de Zoon reële bestond van eeuwigheid af.

7 | Christus: God van eeuwigheid

Bij hetgeen we in dit hoofdstuk gezien hebben van Christus, moeten we ons ten slotte realiseren dat Christus niet pas God werd bij zijn menswording. Hij was God van eeuwigheid af. Hij was de Representant en Openbaarder van God. In zijn pre-incarnatie kwam de heerlijkheid van Jahweh tot uiting. Wie Hem zag, zag Jahweh, net zoals degene die God de Zoon zag, God de Vader zag (Jh14:9). Die laatste waarheid werd in het Oude Testament echter nog niet onthuld. De vraag in Sp30:4: 'Hoe is zijn naam en hoe de naam van zijn zoon?', blijft vandaar een raadsel voor de oudtestamentische gelovige, dat hij pas geopenbaard krijgt bij de ontmoeting van Jezus Christus zelf. Een ontmoeting die plaatsvindt in het Nieuwe Testament.